

PHILOLOGY AND LINGUISTICS

Аксіологічна функція епітетних конструкцій в українському художньому дискурсі

Мунтян Олександр Олександрович¹

¹ кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та перекладу;
Київський національний університет технологій та дизайну; Україна

Найхарактернішою ознакою епітетної конструкції є аксіологічна функція, яка впливає на виникнення оригінальних авторських словесних образів. Значення епітетної конструкції будується через взаємодію несподівано сполучених лексем, порушуючи звичну поняттєву основу. Чуттєво-уявний образ з інтенсивним конотативним значенням і послабленим узуальним денотативним значенням, яке виникло на основі першого, денотативного смислового пласту, трансформується у другий значеннєвий пласт словесного образу.

Епітет – основний прийом фольклору. В процесі історичного розвитку викристалізуються національні риси лексичної системи кожної мови. Народною мудрістю невпинно фіксуються в епітетних конструкціях особливості внутрішнього світу людини. Саме в таких конструкціях, які дійшли до нас у думах, піснях, казках, приказках, притчах, можна простежити риси і досвід багатьох поколінь.

Для українського художнього дискурсу характерні епітетні конструкції надзвичайної емоційної експресії, частіш за все з етнокомпонентом чи з сильними асоціаціями до вертикального контексту.

У попередніх розділах ми вже згадували, чому сучасний художній дискурс української мови такий надзвичайно багатий на епітетні конструкції. Велика кількість епітетних сполук утворена авторськими інтенціями та персональним баченням навколишнього світу. Однак значна кількість епітетних конструкцій пройшла випробування часом – вони відточувались, удосконалювались народом та ввійшли в сучасне мовлення уже сталими сполуками.

У текстах сучасних українських авторів часто

PHILOLOGY AND LINGUISTICS

трапляються повторювані епітетні конструкції зі схожими структурними елементами, що свідчить про формування спільної ментальності народу.

Ці повторювані сполуки існують завдяки намаганню народу створити ціннісні постулати, пізнати свої найкращі ментальні характеристики. У сполуках заковані етнічні знання, які використовуються в тексті і уможливають передачу постійних істин крізь століття.

Протягом багатьох століть погляди на людське тіло змінювались. Кожна епоха характеризувалася новим ставленням до людського тіла та ідеальних зразків людської краси. Однак в усіх народів існує певне архаїчне етнічне розуміння, яким має бути тіло та його частини. Ці сталі погляди зафіксовані в фольклорних текстах та завжди знаходяться в нашій пам'яті. Сучасна українська література підтримує традицію та зображає людське тіло згідно традиційних уявлень про нього: *чотири ока-зіроньки* [1, с. 11], *туго налиті ледь загорілі вже литки* [1, с. 160], *великі соковиті губи* [1, с. 35], *сметанним лицем* [2, с. 125]. Такі приклади ілюстративно підтверджують існування типових клішованих понять та поглядів на тіло. Крім того, вже важко визначити: людська свідомість спонукає формування великої кількості епітетних конструкцій даного типу, чи епітетні конструкції наразі формують смаки та канони. Варто наголосити, що український народ завжди цінував здорове, молоде тіло, тому так часто трапляються епітети *пишний, налитий, соковитий* та інші. Останній з наведених прикладів *сметанним лицем* [2, с. 125] ілюструє погляд на зовсім інше тіло – аристократичне, бліде, дещо хворобливе. Не докладаючи зусиль можна з легкістю розкодувати конотативне значення таких епітетних конструкцій. Це свідчить про інтенсивність вияву аксіологічної особливості.

Проаналізуємо такі епітетні конструкції: *короткий, квапливий цьомчик* [1, с. 228], *жаских і водночас сором'язливих поцілунків* [1, с. 316], *здогад – сороміцький і солодкий* [1, с. 96]. Наведені приклади характеризують українську ментальність як стриману, сором'язливу і прикриту для чужого ока. Навіть для згладжування і більш жартівливого звучання вжито слово *цьомчик* з демінутивним значенням. У таких прикладах прослідковується погляд усієї нації на опорні поняття епітетних конструкцій. Український народ не любить виставляти інтимні речі на всенародний огляд, тому навіть пише про них обережно та з пересторогою.

Наведені епітетні конструкції також демонструють усталеність та сформованість етнічних поглядів: *дурна кров*

PHILOLOGY AND LINGUISTICS

[2, с. 145], *криве слово* [2, с. 14], *дрібний, тихий смішок* [1, с. 36]. Деякі з таких конструкцій уже ввійшли у фразеологічний багаж мови і вживаються як метафори. Цей перехід свідчить про довготривалу та узгоджену вкоріненість понять у свідомості людей.

Етітетна сполука *очиськами циганськими наскрізь палив* [1, с. 287] ілюструє ставлення нашого народу до спільноти ромів. Відтак, з'являється опозиція "свій-чужий", що дозволяє інтенсивно сформувавши бачення себе та своїх етнічних принципів.

Отже, аксіологічна функція епітетних конструкцій у текстах сучасної української літератури полягає в тому, що вони визначають цінності і норми як історичних, так і духовних особливостей світогляду народу. Ця функція визначає вартості, які найкраще відповідають вимогам часу. В ній відображається особливий якісний стан культури. Вона також допомагає відібрати саме ті важливі уявлення та принципи, які укоріняться та залишаться в культурній спадщині народу протягом тисячоліть.

Завдяки культурі як системі цінностей у людини формуються певні ціннісні потреби й орієнтації. За їхнім рівнем і якістю люди, як правило, судять про ступінь культурності тієї чи тієї людини. Головним чином моральний й інтелектуальний зміст слугує критерієм відповідної оцінки.

Почасти епітетні конструкції, які виконують аксіологічну функцію, входять до фразеологічної системи сталих одиниць і вживаються як стійкі сполуки, закриті для поширення іншими елементами

References:

- [1] Лис Володимир. Соло для Соломії: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2014. 368с.
- [2] Матіос Марія. Солодка Даруся. Львів: «ЛА ПІРАМІДА». 2007. 188 с.